

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Tiresias en het gevecht van de slangen

Verslag van

Studiedag NVPP [Amsterdam, 4 november 2022]

MARIT VAN DER MEULEN

Zo'n twintig jaar voordat Oedipus geboren zou worden, liep Tiresias door het bos en zag twee slangen paren. Hij pakte een stok en mepte ze uit elkaar. Toen gebeurde het dat hij zelf in een vrouw veranderde.

De NVPP-studiedag gaat over seks. Over seks in de praktijk van de psychotherapie. Over seks praten, over seks en sekse voelen. Over het lichaam, over ouder zijn, over kind zijn en over patiënt zijn. Over seksuele revolutie, over emancipatie van vrouwen en van homo-seksualiteit. En over heel eenzame pubers, verward over hun identiteit.

De studiedagcommissie werkt aan een uitgave van alle schitterende lezingen. Hier volgt mijn impressie.

Tiresias liep zeven jaar na haar transitie opnieuw door het bos. En weer was er een parend stel slangen. Die keer sloeg ze het mannetje dood en, ja, haar geslacht veranderde wederom. Ze werd weer een man. Paul Verhaeghe, hoogleraar klinische psychologie, vertelt over een brief van Freud aan Fliess waarin hij al in 1896 schrijft dat genot — drift — onafhankelijk is van maatschappelijke factoren. Genot heeft niets met liefde te maken. Het object, de mogelijke seksuele partner is — vanuit de drift — inwisselbaar. Liefde is niet hetzelfde als seks. Kinderen maken theorieën over wat er in de slaapkamer gebeurt, zo begint Paul Verhaeghe.

Op de Olympus hebben oppergod Zeus en Hera, zijn zuster en partner ruzie over de vraag of nu mannen of vrouwen meer genieten van seks. Er is maar één persoon op

aarde die dit probleem kan oplossen: Tiresias. «Vrouwen», antwoordt hij. Hera — ja, Hera, niet Zeus — is woedend. Ze straft Tiresias met blindheid. Genot is geheim. Niemand mag het zien.

Mary Hepworth, hoogleraar klinische psychologie, houdt een lezing over geheimen en over verdraaiingen. Over ouders die oprecht zeggen dat «alles mag», maar in observatiestudies toch tegen hun zoontje zeggen «Ga maar met je auto's rijden» als ze met hun piemeltje spelen. In opvoeding en therapie is het moeilijk om om te gaan met schaamte en opwinding, met wel en niet meedoen. Marc Hebbrecht, psychiater, beschrijft de gelaagdheid van de verleiding in de analytische situatie. «Ik verlang ernaar door heel veel handen gestreeld te worden», vertelt een patiënte op het scherm in de covidperiode. «Ik wil jouw vrouw zijn, één keer per jaar maar, op een congres.» De altijd luisterende therapeut lijkt een ideale minnaar. Achter die projectie schuilt teleurstelling en rouw over verlies. Het helpt om die geheimen te bespreken.

Linda Dil, psychiater, kijkt naar meisjes op het filmdoek. Regisseuse Céline Sciamma maakte de film *Naissance des Pieuvres*. De film, «Geboorte van de inktvissen», gaat over meisjes van 14 met lange armen en benen onder water aan het schoonzwemmen of samen op bed liggend, pratend. «Het is in tien minuten gebeurd.» «Je kunt ook gaan paardrijden.» De kleuren van inktvissen veranderen rond het paren. Zijn ze nu mannen of vrouwen? Linda Dil laat zien hoe ook haar filmmeisjes in hun voorbereiding op de seksualiteit van de volwassenheid wisselen in dat wat traditioneel mannelijk dan wel vrouwelijk is.

Tiresias begon te slaan toen hij parende slagen zag. Paul Verhaeghe vertelt hoe Freud in 1920 zijn theorie veranderde. Er is niet één, maar er zijn twee krachten in ons aan het werk. Eros en Thanatos, we willen versmelten en we willen ons separeren.

Mary Hepworth laat die ingewikkelde ver-smelting zien: een baby, lekker aan het drin-ken bij moeder aan de borst, grijpt naar moeders gezicht. Het lijkt wel op slaan. ›Dat mag niet, je mag mama niet slaan.› En zo is er vanaf het eerste begin aan de drift iets wat niet mag. Iets wat niet past in het contact. Een geheim, een raadsel.

Kinderen maken theorieën over seks en sekse. Wanneer ben je nu normaal? Paul Verhaeghe geeft Freuds antwoord: het kind is polymorf pervers. Via de partiële driften zoekt het kind zichzelf, en het object. Het kind is alles en wil alles, en ontwikkelt zich vanzelf. De opvoeding ›normaliseert›, en psychoanalyse en tolerantie in de maatschappij helpen als het misgaat. Maar: Hera maakt Tiresias blind. Voor straf. Zeus geeft Tiresias ter compensatie de gave van waarzegger. Ieder kind moet nu eenmaal de problemen van een oudere generatie oplossen. Zo kan hij in ieder geval straks de problemen van Oedipus oplossen. Paul Verhaeghe en Linda Dil vertellen beiden over de biologische sekse en de ontwik-keling van de identiteit. Boven op het kijken naar en het ontdekken van het lichaam komt het fluïde gevoel van eigen fantasie en eigen beelden over eigen verlangens en eigen verliefdheden. Over een regenboog van alle kleuren in alle mogelijke relaties. Een bevrijding? Ja, voor de emancipatie van vrouwen en van homoseksualiteit. Maar die meisjes van Linda Dil moeten nu écht alles zelf uitvinden. Net als de jongens, die op de studiedag wat onderbelicht zijn. Tiresias moest wel, maar mocht niet hardop zeggen wie volgens hem-haar nu het meest beleeft aan seksualiteit. Seks is gevaarlijk, seks is een geheim, en seks is van de ander.

En het is zo moeilijk goed te reageren op een meisje dat zich ontwikkelt als een inktvis of op een patiënte die zo graag echt maar één keer een nachtje met haar therapeut wil. En ook een slaande baby kan een moeder aan het schrikken maken.

Veel van deze moeilijkheden heeft mevrouw A ook. Linda van Mill is haar therapeut. Linda van Mill mag nooit op vakantie. En moet eraan denken geen rok te dragen op haar werk. Mevrouw A heeft een etuitje. Voor als zoiets gebeurt. Een etuitje met het logo van een voetbalclub. Doet mevrouw A een beetje alsof ze een man is? Er is van alles gebeurd vroeger. Iemand bij haar bed, iemand wist ervan. Mevrouw A was heel belangrijk. En nu heeft mevrouw A zelf een kind. Als Linda van Mill op vakantie gaat, opent mevrouw A haar etuitje. Er zitten scheermesjes en ontsmettingsdoekjes in. Veel makkelijker dan praten over al die gedachten van vroeger.

Therapie helpt. Het helpt omdat de thera-peut probeert om niet te delen in de opwin-ding, maar tracht het moeilijke mee te voe-len. Tiresias moest Hera wel antwoord geven. Ouders van welke sekse dan ook heb-ben geheimen. Een tolerante maatschappij helpt. Sinds Freud is er veel minder repressie.

Alles kan en mag. Soms. En alles moet. ›Pas op!›, waarschuwt Paul Verhaeghe. ›Die neoliberale markt met die *match made in hell* van erotiek en internet geeft aan alle kwetsbare kinderen van de regenboog een angstig gevoel. Echte hetero's bestaan niet. Echte homo's ook niet. Kinderen hebben infantiele theorieën over seksualiteit.› Maar pas op, zegt Paul Verhaeghe: ›Volwassenen hebben die ook.›